

TÜRKİYE'DEN AVUSTURYA'YA İŞGÜCÜ GÖÇÜ

*Mehmet SOYTÜRK**

ÖZET

Sanayileşmiş Avrupa ülkesi Türkiye'den işgücü talep etmeye başlamaları ile beraber Türkiye için yeni bir dönem başlamış oldu. İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa'da kalkınma hamlesinin başlaması ile beraber ekonominin işgücüne olan ihtiyacı artmıştır. Bu ihtiyacı karşılamak içinde Türkiye gibi ülkelere yönelmişlerdir. Daha önceleri böyle bir tecrübe yaşamamış olan Türkiye bu yeni oluşuma oldukça hazırlıksız yakalanmıştır. Son yıllara kadar da Dünya'nın bir çok ülkesine göndermiş olduğu işgücüne karşı oldukça ilgisiz kalmıştır.

Türkiye'den gerçekleşen İşgücü Göçü özellikle Almanya'da yoğunlaşmıştır. İlk olarak Türkiye ve Almanya arasında yapılan İşgücü Anlaşması Avrupa'nın bir çok ülkesine işçi ihtiyacını karşılamak için örnek teşkil etmiştir.

Türkiye ile İşgücü Talebi Anlaşması yapmış olan devletlerden birisi olan Avusturya'da diğer ülkeler gibi çalışmaya gelen Türk işçilerinin sayesinde ekonomilerine önemli ivme kazandırmışlardır. Avusturya ve Türkiye arasında 1964 yılında imzalanan İşgücü Anlaşması ile bu ülkeye Türkiye'den İşgücü Göçü resmen başlamış oldu. Bu göçün asıl amacı ülke ekonomisinde duyulan işçi açığını kapatmaktır. Bu yüzdendirki göçün başladığında ve en yoğun dönemlerinde dahi sosyal ve siyasi boyutu ile ilgili çalışmalar yapılmamıştır. İşgücü Göçü'nün siyasi ve sosyal boyutunun nerelere varabileceğini o dönemlerde ne İşgücü Göçü veren ülke, Türkiye, ne de İşgücü Göçü'ne maruz kalan ülke Avusturya düşünememiştir.

Yapmış olduğumuz bu çalışma ile Türkiye'den Avusturya'ya yapılmış olan İşgücü Göçü'nü Göç teorilerinden Dünya Sistem Teorisi ile hem akademik kaynaklar hemde kişisel çalışmalar ile analizini gerçekleştirmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: İşgücü Göçü, Göç, Türkiye-Avusturya.

LABOUR MIGRATION FROM TURKEY TO AUSTRIA

ABSTRACT

As industrialized European nations demanded labor from Turkey, a new era dawned. After the Second World War grow the European economy very rapidly. For this reason grow also the demand on workers. The European countries turned to countries as Turkey, to

* Dr. El-mek: msoytuerk@gmail.com

satisfy this demand on workers. Not having encountered such an experience previously, Turkey was caught off guard for this new emergence. Until recent years, it was rather indifferent towards the labor force sent to many countries of the world.

The labor migration from Turkey focused primarily on Germany. For the first time The Labor Force Demand Agreement was signed with Germany. This Labor Force Demand Agreement has been an example for the other countries.

Like other countries that signed Labor Force Demand Agreements with Turkey, Austria had gained significant momentum in its economy. Neither Turkey, as the sender of labor, nor Austria as the recipient could anticipate the political and social ramifications of labor force migration in those times. After signing the Labor Force Demand Agreements between Turkey and Austria, officially the labor migration began from Turkey to Austria. The first intention of the agreement was to decrease the needed amount of workers. For this reasons there have been no studies about the impact of social and political sides of the worker migration.

Key Words: Migration, Labor migration, Turkey-Austria.

Giriş

Göç sadece son yıllarda değil, tarih boyunca insanları hep meşgul etmiştir. Her dönemde olduğu gibi yaşadığımız yüzyılda dünyanın birçok devleti göçe maruz kalmıştır. Osmanlı'da özellikle 1774-1783'te Karadeniz'in kuzeyinin kaybı ile ilk defa göçe maruz kalmaya başlamıştır. (Ortaylı 2006:34) İmparatorluğun son dönemlerinde ise özellikle Balkan savaşlarından sonra İstanbul ve Anadolu büyük göç hareketlerine maruz kalmıştır.

Osmanlı'nın devamı olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında Yunanistan ile yapılan nüfus mübadeleleri de bir çeşit göç olarak algılanabilir. 1950'lerden sonra ise göç olgusu kendini farklı bir şekilde göstermeye başlamıştır. Önceleri göçe maruz kalan, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti artık göç vermeye başlayan taraf olmuştur. Bu yıllardan sonra göç alan ülke durumunda olan Türkiye'den, yurt dışına göç başlamış ve 2000'li yıllara kadar da devam etmiştir.

1. Göç Türleri

Göçlerin sebeplerine bakacak olursak, göçlerin çeşitli sebeplerden dolayı gerçekleştiğini görebiliriz. Bu sebeplerin oluşum nedenlerinin bazılarının gönüllü, bazılarının ise zorunlu olduğunu söyleyebiliriz. Çeşitlerine gelecek olursak göç türleri şöyle sıralanabilir;

1.1. İşçi Göçü

Yaşamış olduğumuz yüzyılda yapılan göçlerin en büyük çeşitlerinden birini işçi göçü oluşturmaktadır (İşgücü de denilebilir). İşçi göçü tamamen ekonomik sebeplerden dolayı yapılan göç türlerindedir. Bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye veya bölgeye iş bulmak, daha iyi iş imkanlarına kavuşmak, yani çalışma amaçlı yapılan göçlerdir. Bu göç türü hem gönderici bölge veya ülkenin, hemde göçü kabul eden bölge veya ülkenin, sosyal ve ekonomik verilerinde değişime yol açmaktadır.

1.2. Aile birleşimi

Turkish Studies

Aile birleşimi, işçi göçü ile doğrudan bağlantılı olan bir konudur. (Hahn 2010:85) Daha önceden başka bir bölgeye veya ülkeye göçmüş olanların, zamanla ailelerini yanlarına almalarına aile birleşimi denilmektedir. Türkiye'den gelişmiş olan ülkelere yapılan işçi göçünde aile birleşimi zamanla ayrı bir önem kazanmıştır.

1.3. Mülteciler

Mülteciler, hem dininden dolayı, hem dahil olduğu etnik gruptan dolayı, hemde siyasi düşüncesinden dolayı zulme uğrayacağını düşündüğü için kendi ülkesinden başka bir ülkeye geçici bir süre için veya sürekli göç eden şahıstır. (Hahn 2010:93)

Dünya genelinde mültecilerin sayısı son yıllarda artış göstermekte ve bu artışın devam edeceği tahmin edilmektedir. Bunun sebepleri olarak savaşlar, otoriter ve totaliter rejimlerin insanlara insani bir yaşam sunmaması ve hayatlarının tehdit altında olduğu gösterilebilir. Ayrıca sel, deprem gibi doğal afetleri de diğer sebepler olarak belirtebiliriz.

Mültecilerin sayısının dünya genelinde göstermiş olduğu artışı Birleşmiş Milletler'in Mülteci Yüksek Komiserliği'nin, UNHCR (United Nations High Commisioners of Refugees), açıklamış olduğu rakamlardan anlayabiliriz. Mülteci sayısı 1970'li yılların başlarında 2,5 milyon kişi iken, mülteci olmak zorunda olan insanların sayısı 2008'de 42 milyon kişiye ulaşmıştır. (Hahn 2010:94)

1.4. Öğrenci Göçü

Öğrenci göçü de son yıllarda artış gösteren göç türlerindedir. Başlıca sebebi ise gelişmiş ülkelerdeki refah seviyesinin artışı ve ayrıca globalleşme olarak sayabiliriz. Gelişmiş olan ülkelerdeki yeni mezun öğrencilerden beklenen uluslararası tecrübeler ve yabancı dil hakimiyeti, öğrencilerin diğer ülkelere gitmelerindeki başlıca sebepleri oluşturmaktadır. Refah seviyesinin Türkiye'de son yıllarda yükselişi de Türkiye'den yurt dışına olan öğrenci göçünü tetiklemiştir.

1.5. İlegal Göç

İlegal göç uluslararası yapılan göçlerde çok önemli bir konuma sahiptir. Sebeplerini ise iş göçündeki gibi ekonomik ve siyasi alanlarda bulabiliriz. Buldukları ülkelerdeki kötü ekonomik ve siyasi şartlardan kurtulabilmek için yapılan göçlerdendir. Ülkelerin siyasi durumları, nasıl yönetildikleri, hangi rejime maruz kaldıkları, insan psikolojisi için önemlidir. Siyasi rejimin insan psikolojisindeki etkisine göre fertler göçe karar verebilirler, fakat göç etmeleri legal yollardan mümkün olmadığından illegal yollara başvurabilirler. İnsanların illegal göçe başvurmalarında tek etken tabii ki sadece siyasi rejim değildir, ekonomik koşullar da ayrı bir etken teşkil edebilmektedir.

Gelişmiş olan ülkelerdeki kanunlar, legal göçe artık müsaade etmediğinden siyasi veya ekonomik şartlardan dolayı kendisini göç etmek zorunda hissedenler illegal yollardan bu ülkelere ulaşmaya çalışmaktadırlar. Avrupa Birliği ülkelerinde yerleşme şartları son yıllarda oldukça zorlaştırılmıştır. Buna paralel olarak illegal göçmenlerin sayısında ise patlama gözlemlenmektedir. Bu durumu AB ülkelerindeki zorlaştırılmış kanunlar ve aynı zamanda gelişmemiş ülkelerdeki siyasi ve ekonomik şartların ağırlaştırılmış olması beslemektedir ve illegal göçün potansiyelini arttırmaktadır.

2. Göç Teorileri

Göçü anlayabilmek için teoriye ihtiyaç var mıdır veya niye gerek duyuyoruz? İnsanlar işsiz oldukları için, maddi gelirleri olmadığı için göç edebilirler. Kendi mantığımız bize bunu söylemektedir. Çalışma fırsatı ve daha yüksek gelir, göçmenleri ülkelerini bırakıp yeni ufuklara açılmaları için motive etmektedir. Bu kadar mantıklı düşündükten ve akıl yürüttükten sonra göç

olgusunu anlayabilmek ve insanların neden göçten yana karar verdiklerini kavrayabilmek için teorilere ihtiyacımız var mıdır?

Bu soruya yapmış olduğumuz araştırma ile cevap bulmaya çalışacağız. Fakirlik, işsizlik ve daha yüksek gelir arayışı göç olgusunu açıklamak için yeterli mi? Şayet böyle olsaydı neden Bangladeş, Hindistan, Laos ve diğer fakir ve nüfusu çok olan ülkelerden halk göç edip endüstrileşmiş ülkeleri istila etmediler. Türkiye'nin göç oranının Bangladeş'e göre iki kat daha fazla olmasının sebebinin sadece fakirlikle veya daha fazla para kazanma dürtüsü ile açıklamanın mümkün olmadığını görüyoruz. Bu sebepten dolayı bazı göç teorilerini vererek Türkiye'den Avusturya'ya olan işgücü göçünü açıklamaya çalışacağız.

2.1. Wallerstein ve “Dünya Sistem Teorisi”

Wallerstein'in temel tezine göre dünya merkez ve çevre olarak bölünmüştür. Merkez ve çevrenin arasında yarı çevrede mevcuttur. Bu yarıçevrelerin tanımı diğerleri ile olan ilişkileri ile tanımlanabilir. Merkez, yarıçevre ve çevre arasında yapısal ve kurumsallaşmış bir işbölümü vardır. Dünya sistem teorisine göre uluslararası işbölümünün başlangıcı ve karakterinin oluşumu 16. yüzyıl olarak alınmalıdır. Özellikle Batı Avrupa ve Amerika'daki ekonomik gelişmelerle beraber sermaye birikiminin de burada zikredilmesi gerekmektedir. Ekonomi ile beraber siyasi gelişmeler bugünkü küresel değişim ağını ortaya çıkarmıştır. Kapitalist sistemin 19. yüzyıl itibariyle dünyada hakim sistem olması yine o dönemlerde atılan ekonomik ve siyasi adımlarla ilgili olduğu iddia edilebilir. Dünya hakimiyetini kurmuş olan kapitalist sistem ne ekonomik, ne kültürel ve ne de siyasi açıdan, homojenlik göstermemektedir. Buna göre dünya sistem teorisi medeniyetler arasındaki gelişme farklılıklarını, siyasi gücün ve aynı zamanda da sermayenin artışıdaki temel farklılıkları karakterize eder. Wallerstein, diğer teorisyenlere göre bu farklılıkları ortadan kaldırılması gereken sorunlar olarak görmez. Ona göre dünyanın merkez, yarı çevre ve çevre olarak ayrılması, sistemin bir özelliğidir. (Thöndl 2007:477)

Dünya Sistem Teorisi'nde Wallerstein özellikle üç kaynaktan faydalanmaktadır; Karl Marx, Anneles Okulu ve Dependenz (bağımlılık okulu) teorileri. Bu üçünün ortak yönü değerlendirmelerinin maddiyata dayanmasıdır. Karl Marx'ın sermaye konseptini alarak kendi düşüncelerinin temelini oluşturmuştur. Wallerstein, Marx gibi toplumu komünal, tarım ve feodal toplum olarak ayırmaz, ona göre sadece tek sistem vardır ve bu sistem, dünyada hakim sistem haline gelmiştir. Daha öncede bahsettiğimiz gibi bu sistemin temeli 16. yüzyılda atılmıştır. Marx'ın teorisinin temelini ücretli emeği ve bununla birlikte sınıflar arası mücadele oluşturmaktadır. Wallerstein'in teorisinin temelini ise üretilenin mübadelesi oluşturmaktadır. Diğer büyük farklılık ise sistemin yıkılması üzerinedir. Marx'ta sistemin yıkılması toplumsal mücadeleye bağlıdır, yani mücadele sonucu yıkılabilir. Wallerstein'e göre ise kapitalist sistemin sonu mücadele ile değil, kendi içsel süreci ile son bulacaktır. (Thöndl 2007:477)

Etkilenmiş olduğu diğer filozofların başında Ferdinand Braudel gelmektedir. Wallerstein, Braudel'in tarihsel ve mekansal anlayışından etkilenerek bu alanların öneminden bahsetmektedir. Dependenz teorisyenlerine göre az gelişmişlik ülkeler arasındaki eşitsiz “verme“ ve “alma“dan meydana gelmektedir. Bu eşitsiz mübadele merkezlerin gelişmesine ve çevrelerin de az gelişmelerine hatta gerilemesine sebep olmuştur. Dependenz teorileri ile Wallerstein arasında ayırt etmemiz gereken diğer bir konu ise bahsedilen “merkez“i kimlerin oluşturduğudur. Wallerstein'de merkezi “devlet“, dependenz teorisyenlerine göre ise “ekonomi“ oluşturmaktadır. Merkez çevre ilişkisinde bir iş bölümü vardır, buna göre merkez yüksek düzeyde teknolojiye sahiptir ve üretir, çevrenin rolü ise merkeze hammadde tedarik etmektir. Oluşan masrafların devlet tarafından karşılanması ise kapitalist sistemin devamını sağlamaktadır. (Thöndl 2007:477)

Turkish Studies

Dünya sistem teorisine göre birimler siyasi değil ekonomiktir, merkez ve çevre ekonomik birimlerdir. Ekonomik kararlar bütün dünya için alınmaktadır, siyasi kararlar ise ulus devletler gibi küçük birimler için alınır. Wallerstein’e göre sistemin motivasyonu ve arkasındaki itici güç, kapitalizmin sermaye birikimi ve artırma güdüsüdür.

Wallerstein dünyayı üç bölgeye ayırmaktadır. Bu bölgelerin birincisini (merkez) İngiltere, Fransa, Hollanda, Almanya; ikincisini (yarı çevre) İspanya ve Portekiz; üçüncüsünü (çevre) ise Doğu Avrupa ve Türkiye gibi devletler oluşturmaktadır. Bu ayrımı yaparken uyguladığı kriterler gelir seviyesi, çalışma şartlarının modernliği, teknik bilgi, ticari yoğunluk, yaşam tarzı ve siyasi-askeri güç olarak sıralamaktadır. (Thöndl 2007:477)

2.2. Neoklasik Göç Teorileri

2.2.1. Makroekonomik Akım

Neoklasik göç teorisine göre uluslararası işgücü göçü devletler arasındaki maaş farklılıklarından dolayı ortaya çıkmıştır ve işgücü göçünün başlamasında önemli bir rol almaktadır. Şayet maaşlar arasındaki farklılıklar giderilebilir ise işgücü göçünde azalmasından hatta ortadan kalkmasından yana büyük adımlar atılmış sayılabilir. Maaşların eşit seviyeye getirilmesi, insanların daha fazla maaş ve aradaki farkı kapatmak için başka ülkelere göç etme sebebini ortadan kaldıracaktır. Devletlerin işgücü göçü üzerindeki etkisi ise işgücü pazarı ve uygulamış oldukları ekonomi politikaları ile doğru orantılıdır. Böylece devletler, hem gönderen ülke hem de işgücü göçüne maruz kalan ülkelerin üzerinde etkilerini göstermiş olurlar.

2.2.2. Mikro Ekonomik Akım

Neoklasik mikro ekonomide analiz edilecek birim, toplumun en küçük ferdi olan insan, yani bireylerdir. Mikroekonomik yaklaşıma göre ülkeler arasındaki farklı maaş seviyeleri işgücü göçü için yeterli açıklama değildir. (Hahn 2010:12) Çalışma şartları ve şekilleri de mikroekonomik değerlendirmelere dahil edilmelidir. Başka bir ülkede gelir seviyesinin ve çalışma şekillerinin bulunmuş olduğu ülkeden daha iyi olması, bu ülkeye göç ihtimalini artırmaktadır. Ayrıca çalışma şartları, teknik imkanlar veya sosyal güvenceler gibi şartlarda işgücü göçünün artmasına sebep olabilmektedir. Fertlerin karar verme mekanizmaları gelir-gider hesabından sonra devreye girer ve etkisini ona göre gösterir. Makro ekonomik akımda da olduğu gibi devletler pazarları etkileme güçleri ile işgücü göçüne müdahale edebilir. Bu da maaşları yükseltip, gelirler arasındaki dengesizliği ortadan kaldırmakla mümkün olabilir.

2.3. Push and Pull Faktörleri

Sosyal bilimlerdeki göç araştırmalarına göre göçler oldukça karmaşık yapıya sahip, çok etkenli ve çok sebepli olabilirler. Bundan dolayı da gönüllü ve zorunlu göçler arasında kesin bir sınır çizgisi çizmek oldukça zor ve kesin ayırım yapmakta bir o kadar güçtür.

Göçün sebepleri normalde harici ve subjektif etkenlerden dolayı verilmiş olan kararlarda yatmaktadır.

Göçü açıklamaya çalışan teorilerden biri de Gravitasyon modeline dayanmaktadır. Gravitasyon modeline göre göç iki sebepten dolayı gerçekleşmektedir. Bunlardan biri “Push“ yani iten, diğeri ise “Pull“ yani çekmeden oluşan faktörlerdir. Gravitasyon modelinin temelini fizikçi Ernest Georg Ravenstein’in 19. yüzyılda ortaya attığı “The laws of migration“ teorisine dayanmaktadır. Ravenstein bu teorisini aynı zamanda kendisinin “çekim kanunu“ yorumu ile bağdaştırmaktadır. Çekim kanunundan yola çıkan bu teoriye göre ülkelerarası mesafe arttıkça göç azalmaktadır. Coğrafi mesafe insanların göç motivasyonunu olumlu yada olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Diğeri bir faktör ise göç ile ortaya çıkacak olan taşınma masrafları, alışma

süresi, sosyal güvenceler ve göç edilen ülkedeki alışma aşamasındaki masraflar oluşturmaktadır. Göç edilen ülke hakkındaki bilgilerde, ki bu iddiaya göre aradaki coğrafi mesafe arttıkça bilgiyi azalmakta, göç motivasyonunu da olumsuz yönde etkilemektedir. (Hahn 2010:116)

Gravitasyon (çekim) teorisinin klasik hali ile Türkiye'den gelişmiş sanayi ülkelerine olan işgücü göçünü açıklamanın pek doğru olmayacağı kanaatindeyiz. Bu teorisinin revize edilmiş hali ile bahsettiğimiz göçü açıklamaya çalışabiliriz. Everett S. Lee 1960'lı yılların sonlarında Ravenstein'in teorisi üzerine çalışmalar yaparak "push" faktörlerine göçmenleri göçe iten bütün faktörleri dahil edince, teoriyi bizim konusunu ettiğimiz anlamda kullanılabilir hale getirmiş oldu. Bu faktörler sosyal, siyasi, iktisadi ve savaştal olabilir. "Pull" faktörleri ise göçmen için göçeceği ülkede cazibe ve teşvik edici sebeplerden oluşmaktadır. Göçü kabul eden ülkede oluşan şartlardır. Bunlar ise siyasi istikrar, ülkenin iktisadi durumu gibi etkenler olabilir. (Hahn 2010:117)

3. Türkiye'den Avrupa'ya İşgücü Göçü

Türkiye için işgücü göçü 1960'lı yıllardan sonra yeni bir fenomen oluşturmaktaydı. Daha önceleri nüfus mübadeleleri gerçekleştirilmişti ve 1950'li yıllarda ise Türkiye'den İsrail'e yahudi nüfusunun göçü meydana gelmişti. (Bakış 1966:33) İşgücü göçü ise 1960'lı yıllardan itibaren ortaya çıkmış olan yeni bir olguydu.

Endüstrileşmiş ülkelerde, özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı bir şekilde gelişmeye başlayan ekonomilerin işgücüne ihtiyaçları arttıkça işgücü talep ettikleri ülkelerinde sayısı artmaya başladı. Avrupa'ya olan işgücü göçü 1956'dan itibaren başladı. Dönemin hükümeti bu göçün hangi boyutlara ulaşacağını tasavvur edemediği için herhangi bir düzenleme getirmemişti. Avrupa'ya yapılan bu göç, yıldan yıla göç edenlerin sayısı artmaya başlayınca hükümetler arası anlaşmalar ile kontrol altına alınmaya çalışıldı.

İlk olarak Almanya ile Türkiye arasında 1961'te işgücü açığını kapatabilmek için anlaşma imzalandı. Almanya işgücü açığını kapatabilmek için Türkiye'den önce İtalya, Yunanistan ve İspanya ile anlaşmalar imzalamasına rağmen bu ülkelerden gelen çalışanların sayısı yurt içindeki açığın kapatılmasında yeterli olmamıştır. Bundan dolayı bir kaç yıl sonra Türkiye ile anlaşarak işgücü talep etmeye başlamışlardır. Daha sonraları ise aynı şekilde Fas, Tunus, ve Yugoslavya gibi ülkeler ile de anlaşmalar imzalanarak bu ülkelerden de işgücü talep edilmiştir.

Almanya ile Avusturya halklar nezdinde ne kadar birbirlerine tahammül edemeseler bile, siyasi ve ekonomik konularda küçük kardeş Avusturya Almanya'nın tecrübelerinden faydalanarak aynı yolu takip etmektedir. Avusturya siyasi ve ekonomik konularda Almanya'ya endeksli olduğu için, Almanya'nın yolunu takip etmekte herhangi bir beis görmemektedir. Türkiye ile Almanya arasında imzalanan anlaşmadan sadece birkaç yıl sonra, 1964'te Türkiye ile Avusturya arasında da "İşgücü Tedarik Anlaşması" imzalandı. (Gürses vd. 2004:36) Avusturya'da Almanya gibi Türkiye'den önce İtalya ve İspanya gibi ülkelerle işgücü açığını kapatmak için anlaşmalar imzalamıştı. İstenilen sonuca ulaşamayınca Almanlar gibi Avusturyalılar da Türkiye'den gerekli işgücünü ithal edebileceklerini düşünüyorlardı.

Türkiye'den çalışmak için yurtdışına gidenlerin en kalabalık grubunu Almanya'ya gitmiş olanlar oluşturmaktadır. Bu çalışmamızda Almanya'daki göç şartlarını değil, diğer kalabalık guruplardan birini bünyesinde barındıran ve bizim de yıllarımızı geçirmiş olduğumuz Avusturya'ya incelemeyi uygun gördük.

Türkiye, işgücü göçü veren ülke durumuna ne Osmanlı döneminde ne de kısa Cumhuriyet tarihinde düşmemiştir. Avrupa'ya diğer sanayileşmiş ülkelere olan işgücü göçü bir ilki teşkil ediyordu. Almanya'ya olan işgücü göçü anlaşması 1961'de yapıldığında Türkiye 1960 ihtilalini yeni yaşamış ve ülkedeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlık halen devam etmekteydi. Türkiye'deki

hükümetler için yurtdışındaki Türk işçiler her zaman ülke ekonomisi için değerli bir döviz kaynağı durumuna geldi. Hükümetlerin göç etmiş vatandaşları ile ilgili herhangi bir çalışma son yıllara kadar yapılmamıştı. Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin yurt dışına çalışmaya giden vatandaşları için bir kaç yıl öncesine kadar konsolosluk hizmetlerinden başka bir hizmeti olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Türkiye'den olan göçün Türkiye'ye iki şekilde katkısı vardı, biri bahsettiğimiz gibi döviz gelirleri, diğeri ise işgücü sayesinde ülkedeki işsizlik oranının en azından artmamasına sebep olmasıydı. Yurtdışındaki işgücünün Türkiye için her zaman iyi bir döviz gelir kaynağı teşkil ettiği malumdur. Bu gelirler 1962'den başlayarak 1990'lı yılların ortalarına kadar sürekli yükselmiştir. (Alper 2005:32) Bu yıllardan sonra istikrarını kaybetmiş ve iniş çıkışlı dönem yaşamaya başlamıştır. Türkiye'ye gönderilen ve Türkiye'de harcanan paranın azalması göç etmiş olanların düşüncelerinin değişmeye başladığı yıllara denk gelmektedir. Ne zaman ki, artık biz bu ülkelerde kalıcıyız, diye idrak edilmeye başlandı, işte o zamandan sonra Türkiye'ye gönderilen ve Türkiye'de yapılan yatırımlar azalmaya başladı. Önceki yıllarda Türkiye'de emlak veya başka yatırım araçlarına yatırılan meblağlar artık buldukları ülkelerde değerlendirilmeye başlandı.

3.1. Avusturya ve Türkiye'den Göç

Almanya ile yapılan İşgücü Göçü Anlaşması'ndan bir kaç yıl sonra Türkiye ile Avusturya arasında 1964'te İşgücü Göçü Tedarik Anlaşması imzalanmıştır. Avusturya ve Almanya, İkinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmış ve ülke müttefik devletlerince bombalanarak büyük yıkım görmüştür. Amerika'nın Marshall Planı'na dahil olmalarıyla beraber iki ülkede de ekonomik gelişmeler başlamış oldu. 1950'li yıllarda işgücü açığını İtalya ve İspanya'dan başarısız bir şekilde tedarik etmeye çalıştılar. İstedikleri gibi işgücü açığını kapatamadıkları için önce Yugoslavya ve akabinde Türkiye ile anlaşma yoluna gittiler.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avusturya'ya Türkiye'den ve diğer ülkelerden gelen göçmenler bu ülke için bir ilk teşkil etmiyordu. Avusturya daha önceleri de işgücü göçüne maruz kalmıştı. Avusturya- Macaristan imparatorluk döneminin sonlarına doğru, yani 1890-1919 yılları arasında, Viyana'nın nüfusu 1,6 milyon civarındaydı ve bunun 600 binini Moravya ve Bohemya'dan gelen Çekler oluşturmaktaydı. (Bauer 2008:4)

Anlaşılabileceği gibi Avusturya gibi ülkeler işçi göçü ile 20. yüzyıldan itibaren karşı karşıya kalmadılar, daha önceleri de gelir seviyesini arttırmak veya iş bulmak isteyenler bu ülkeye göç etmişlerdi. Arada sadece tek fark vardı, bu da işgücünü gönderen ülkelerin değişmiş olmasıydı. Onun haricinde herhangi bir farklılık mevcut değildi. Farkı detaya indiğimiz zaman görüyoruz ki burada göze çarpan fark, göçmenlerin göç ettikleri ülkeye uyum sürecinde yatmaktadır.

Avusturya'ya gelecek olan işgücünün sayısı parlamentoda kurulmuş olan Eşitlik Komisyonu (Paritätische Kommission) tarafından tesbit edilmektedir. (Wimmer 1986:8) Bu komisyonu işçi odaları, sendikalar ve işveren örgütlerinin delegeleri oluşturmaktaydı. Son yıllarda Avrupa'nın bir çok ülkesinde olduğu gibi Avusturya'da da artık işgücü göçü olmadığı için, komisyonun toplanmasına gerek kalmamıştır.

Avusturya ile imzalanan İşgücü Tedarik Anlaşması'ndan sonra Türkiye'den bu ülkeye olan işgücü göçü başladı. Göç asıl yoğunluğunu daha sonraki yıllarda, 1970'li, 1980'li ve 1990'lı yıllarda gösterdi. Son yıllarda ise Türkiye'den Avusturya'ya olan göç artık ortadan kalkmış denilecek kadar azalmıştır.

Bosna Savaşı'nda Avusturya, savaş mültecisi kabul eden ülkelerin başında gelmekteydi. 1990'lı yıllardaki işgücü açığını savaş mültecilerinden tedarik ettikleri için, bu yıllardan sonra

işgücü göçünün önünü savaş mültecileri kapamış oldu. Daha sonraları çıkartılan “yabancılar yasaları“ ile de işgücü göçü imkansız hale getirildi.

Bu ülkeye gelen ilk Türk işçilerinin çalışmış oldukları sektörlerin başında %32 ile inşaat sektörü geliyordu. Diğer kümeleşmenin olduğu sektörler ise montaj sanayi ve tekstil sektörleriydi. (Wimmer 1986:19) Sonraki yıllarda bu oranlarda çok büyük değişiklikler olmadı ama Türk göçmenler yeni bir alan keşfettiler, gıda sektörü ve bu sektörde Türkler zamanla kendilerini büyük oranda işveren durumuna getirmeyi başardılar.

Göç döneminin başlarında göç edenleri daha ziyade erkekler oluşturuyordu. Ailelerini Türkiye’de bırakıp gurbete gidenler erkeklerdi. Daha sonraki yıllarda, yani 1970’li yılların sonlarından itibaren aile birleşiminden dolayı kadınların ve çocukların sayısı artmaya başlamıştı. Daha önce gidip iş bulup çalışarak yerleşmeye başlayan erkekler artık ailelerini de yanlarına almaya başlamıştı.

Diğer Avrupa devletleri gibi Avusturya’nın da asıl amacı bu değildi. Türkiye ile anlaşma yapılırken İsviçre’den esinlendikleri “rotasyon“ (Gächter 2008:5) prensibine göre işgücü göçünün şekilleneceğini tasarlamışlardı ve durum hiç arzu etmedikleri yöne doğru hareket etmeye başladı. Rotasyon prensibine göre gelenler bir kaç yıl çalıştıktan sonra, geri dönüp yerlerini sıradakilere bırakacaklardı.

İşgücü göçü düşündükleri gibi yürümeyince, 70’li yıllardaki petrol krizini de bahane ederek bir süreliğine de olsa ülkeye olan göçü durdurabildiler. Ama aile birleşimlerini engelleyemediler. Mevcut kanunlarda aile birleşimi için henüz herhangi bir engel yoktu. İşgücü göçü yasaklanmıştı ama aile birleşimi yoluyla ülkeye giren göçmen sayısı yıldan yıla artmaya başlamıştı. Aile birleşimi 1980’li yıllarda dahi Avusturya’daki Türk nüfusunun artmasında en büyük sebeplerin başında geliyordu. 1990’lardan sonra ise bu duruma çözüm olarak göç ve aile birleşimi kanunlarının zorlaştırılmasına gidildi. Artık aile birleşimi de çok zor şartlara bağlandı ve bu göçün de böylece önü kesilmiş oldu. Bu alanda yapılan ilk büyük değişiklik 1997 (Bauböck ve Perchinig 2011: 18) de oldu, yabancılar yasası yeniden elden geçirililerk düzeltildi. Bu yıldan sonra ülkeye gelmiş olan işgücünün entegrasyonuna öncelik tanınmaya başlandı ama diğer yandanda Avusturya’ya olan göç çeşitlerinin önü kesilmeye çalışıldı. Aile birleşiminde ise birleşme yaşı daha önceleri 18 iken bu düzeltme ile 14’e indirilmiştir.

Yapılan hukuksal değişikliklerden sonra artık nitelikli ve eğitilmiş göçmen alımlarına öncelik hakkı tanınmaya başlandı. Daha önceleri sanayinin çeşitli sektörlerinde çalıştırmak için nitelikli veya niteliksiz eleman arayanların artık farklı ihtiyaçları oluşmaya başladı. Doğu Bloku’nun yıkılması ve uzakdoğu ülkelerinin kapitalist ekonomik sistemi uygulamaya başlamaları ile beraber üretim Avrupa’dan ucuz işgücüne sahip bu ülkelere doğru kaymış oldu. Bundan dolayı da sektörel değişimin gerçekleşip artık geçerli sektörün hizmet sektörü olması ve bu sektörün nitelikli ve eğitilmiş elemanlara ihtiyaç duyması talebin bu yönde gelişmesini sağlamıştır. Gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri artık nitelikli işgücü talep etmeye başlamışlardı. Talebin bu yönde değişmesi ile beraber aynı zamanda Türkiye’nin ekonomik krizleri aşması ve ülke içerisinde istihdam için nitelikli ve eğitilmiş işgücüne ihtiyaç duyması Türkiye’den Avrupa ülkelerine işgücü göçünün azalmasında ayrı bir neden oluşturmuştur.

Bahsedilen bu ülkeler, aynı zamanda göçmen yasalarını göçe fırsat vermemek için iyiden iyiye zorlaştırdılar. İstihdamın herşeyden önce kendi vatandaşları ile gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Şayet ülke içerisinde bu talep karşılanamıyorsa, işte o zaman göçmen bir işgücü talep edilebilmektedir. Bu silsilenin uygulanmasına her zaman iş ve işçi bulma kurumları tarafından özellikle dikkat ediliyordu. İstihdamın bu şekilde olması gerektiğini aynı zamanda sendikalar dahi destekliyorlardı. Zorlaştırılmış kanunlar sadece göç ecedek olanlarla ilgili değildi,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

ülkede yaşayan göçmenlerde aynı şekilde zorlaşan şartlardan nasiplerini alıyorlardı. İstihdamdaki öncelik sırası Avusturyalılardaydı, istihdam edilecek yerli bulunamadığında sıra ancak göçmenlere gelebiliyordu.

3.1.1. Türk Göçmenlerin Demografik Yapısı

Yukarıda bahsettiğimiz gibi Avusturya'ya olan göçün ilk yıllarında Türk göçmenlerin büyük çoğunluğunu erkekler oluşturuyordu. 1971'deki istatistiklere göre erkeklerin oranı %87,3 kadınların oranı ise sadece %12,7 idi. Aynı dönemde Yugoslavya'dan gelen göçmenlerin %63,1'i erkeklerden ve %36,9'u kadınlardan oluşmaktaydı. Bu rakamlar 1980'li yıllarda büyük değişiklikler göstermeye başladı. Türk göçmenlerdeki kadın oranı %12'lerden %40'lara yükselmişti. (Biffi 1986:37) Bunun başlıca sebebinin aile birleşimi olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz.

Göç ederken göçmenlerin büyük çoğunluğunun aklında göç etmiş olduğu Avusturya'ya yerleşme düşüncesi yoktu. Amaçları birkaç yıl çalışıp, memleketlerinde geçimlerini devam ettirebilecek kadar para biriktirip tekrar memleketlerine dönmektir. İşin akışı düşündükleri gibi olmadı, istedikleri birikime ulaşamamışlardı ve dönmek gibi bir düşünce artık çok az sayıdaki göçmenin aklındaydı. Aile birleşiminden sonra dahi göç ettikleri ülkede kalıcı olacakları bilincine sahip olamamışlardı. Bu düşünce ancak 2000'li yılların başlarında değişmeye başladı. Artık Avusturya'dan geri dönüşün olmayacağını ve aslında buraya yerleşmiş olduklarını yavaş yavaş idrak etmeye başladılar.

Avusturya'ya olan işgücü göçünün sebeplerini yapılan bir anket çok net bir şekilde göstermektedir. Bu ankete göre %43,2 için Avusturya'ya geliş sebeplerinin en başında bu ülkedeki kazancın daha yüksek olması gelmektedir. İkinci sırayı %33,3 ile iş arama sebebi oluşturuyordu. Bu veriler göçün ilk yılları için, yani 1960 ve 1970'li yıllar için geçerliydi. Daha sonraları yapılan anketlerde göç sebeplerinin çok değiştiğini görebiliyoruz. 1980'li yıllara doğru gelindiğinde birinci sırayı %43,8 ile aile birleşimi almıştı. Avusturya'daki yüksek kazançtan dolayı göç edenlerin sayısı bu yıllarda mevzu bahis edilemeyecek kadar azalmıştı. (Bauböck 1986:226)

İşgücü göçünün ilk yıllarındaki bu durumu ilerleyen yıllarda çok farklı bir şekilde kendisini gösterecektir. Avusturya İstatistik Kurumu ilk defa 2008 yılında Türkiye'den bu ülkeye göç etmiş olanlar üzerinde göç sebepleri ile ilgili anket çalışması gerçekleştirdi. Yapılan bu anket, son yıllarda Avusturya'ya olan göçün, işgücü göçünün başlamış olduğu yıllardakinden farklı olduğunu göstermektedir. Bu ankete göre aile birleşimi %40,9 olarak birinci sırayı almaktadır. Aile birleşimine çocukken ailesi ve aile birleşiminden yararlanarak gelenleri de eklersek bu oran %70'lere kadar yükselebilmektedir. Avusturya'daki diğer göçmen gruplarına baktığımızda çok büyük farklılıklar görebilmekteyiz. Buna göre diğer göçmen grupları genellikle iş aramak için bu ülkeye gelmektedirler. Yapılan bu araştırmadan hem göçmen grupları hem de aile yapıları ile ilgili fikir sahibi olabiliriz. (Statistik Austria 2010:33)

Avusturya'daki Türk nüfusun artmasının diğer bir sebebi ise buradaki doğum oranıdır. Bu ülkede kadın başına düşen çocuk sayısı ortalama 1.27 çocuk iken, Türk kadınlarda bu oran 2.41'e yükselmektedir. (Potganski 2010:3)

3.1.2. Avusturya'daki Türklerin Demografisi

Avusturya'daki Türk nüfusu resmi rakamlara göre yapılan son nüfus sayımında 183.000 civarındaydı. Gayri resmi rakamlar bunun daha fazla olduğundan bahsetmektedir. Bu rakamlara ayrıca Avusturya vatandaşlığına geçmiş olanları da eklersek rakamların artacağından emin

olabiliriz. Kesin rakamlar bulunmamakla beraber Avusturya vatandaşlığına geçmiş olan Türklerin sayısı 110 bin civarında tahmin edilmektedir.

Avusturya'nın 1995'te Avrupa Birliği'ne girmesinden sonra Almanya'dan Avusturya'ya hem işgücü hemde üniversite öğrencisi göçü başlamış oldu. Üyelikten sonra geçen zaman içerisinde Almanyalı göçmenler ülkedeki en büyük göçmen grubunu oluşturdular. Daha önce birinci sırada olan eski Yugoslavyalılar ikinci sırada ve sonrasında ise Türkler gelmektedir.

Göçmenlerin yerleşmiş oldukları bölgelere bakacak olursak, büyük çoğunluğunun başkent Viyana ve çevresi, zamanında tekstil merkezi olan Vorarlberg eyaleti ve demir çelik sanayisinin merkezi olan Linz şehri civarı olduğunu görebiliriz.

Son yıllarda Türkiye'den olan göçün ne kadar önemsiz duruma geldiğini tutulan istatistiklerden anlayabiliriz. Türkiye'den Avusturya'ya olan göç 2009 yılında sadece 5 bin kişiden oluşuyordu. Bu rakamlardan çıkartacağımız sonuç ise işgücü göçünün artık eski önemini kaybettiği yönündedir ve artık her hangi bir önem teşkil etmemektedir.

3.1.3. Kalmaya Sebep Olan Etkenler

Göçmenlerin Avusturya'ya geliş sebeplerini gördükten sonra birazda kalış sebeplerine göz atalım. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Avusturya ve diğer Avrupa devletlerine göç ederken göçmenlerin büyük çoğunluğu belli miktarda para kazanıp tekrar vatanlarına dönmeyi amaçlıyorlardı. Aynı şekilde de Avusturya makamları gelen göçmenlerin uzun yıllar ülkelerinde kalacaklarını düşünmemişlerdi. Hem göçmenlerin hem de Avusturya makamlarının beklentileri gerçekleşmedi, durum çok farklı oldu. İlk yıllarda gelen göçmenler bir kaç yıl sonrasında aile birleşimi yolu ile ailelerini yanlarına aldılar, göç ettikleri ülkelerde de çocuk sahibi oldular. Aradan yıllar geçti ve göç ettikleri ülkelerde, Türkiye'yi sadece tatillerden tanıyan, dördüncü nesiller dünyaya geldi.

Hangi sebep veya sebeplerden dolayı Avusturya'da kaldıklarını 1980'li ve 2000'li yıllarda yapılan anketlerle değerlendirmeye çalışacağız. Birinci anketimiz 1980'li yılların başlarında yapılmıştır. Bu ankete göre katılanların %41,7'si düşündüklerinden daha uzun Avusturya'da kalmışlardır. Nedenini ise henüz amaçladıkları parayı biriktirememiş olmalarına bağlamışlardır. Bu fikirde olanların oranı %73'tür. İkinci büyük grup ise %54,3 ile Avusturya'daki para kazanma imkanlarının daha iyi olduğuna bağlayanlardan oluşmaktadır. Son grup ise %43,5 ile Türkiye'deki iş bulma imkanlarının kısıtlı oluşuna bağlayanlardan meydana gelmektedir. (Bauböck 1986:230)

Bu anketten 20 yıl sonra bir grup akademisyen tarafından Türk göçmenler üzerinde benzer sorular ile başka bir anket daha yapılmıştır. (Gümüsoğlu vd. 2009:112) Yapılan bu ankete göre "Türkiye'ye dönecek misiniz?" sorusunu, %54'ü evet , %44'ü ise hayır olarak cevaplandırmıştır. Aynı şekilde yıllar önce Avusturya'ya gelen göçmenlerin büyük çoğunluğu ülkelerine tekrar döneceklerini ifade ederlerken bu amaçlarını gerçekleştiremediklerine şahit olunmuştur. "Türkiye'ye dönebilmek için hangi şartların yerine gelmesi gerekiyor?" sorusuna, %32'si emekliye ayrılınca döneceklerini ve %26'sı ise çocuklarının eğitimlerini bitirdiklerinde döneceklerini belirtmişlerdir. Buradan da göreceğimiz gibi birinci grup daha realist bir yaklaşımla emekliliklerine işaret etmekte, ikinci grup ise çocuklarının eğitimlerini öne sürerek dönmeyeceklerini dolaylı yoldan belirtmektedir. Bu iki grubu toplarsak %58 lik bir oran Avusturya'da kalıcı olduklarını kabul etmişlerdir. Geri kalanlar ise kabullenmek istemeseler de Avusturyalı olma yolunda ilerlemektedirler.

3.1.4. İşgücüne Katılma Oranları

Turkish Studies

Göçün başladığı tarihlerde Avrupa'ya gelen göçmenler iş bulmakta zorluk çekmiyorlardı. Bunun başlıca sebebi Türkiye'deki irtibat büroları üzerinden yapılan elemelerden sonra göçmenlerin çalışılacak işyerlerine gönderilmeleridir. Diğer bir iş bulma alternatifi ise akraba ve eş-dost ilişkilerinin devreye girmesidir. İlk yıllarda İstanbul'daki irtibat bürosunda işgücü göçmen adayları en ince ayrıntısına kadar sağlık taramaları yapıldıktan sonra Avusturya'daki taleplilerine teslim edilmek üzere bu ülkeye doğru yola çıkıyorlardı. Bu yolla gidenler akraba, eş ve dostlarına da aracı olup onların Avusturya'ya göç etmelerine vesile oluyorlardı. (Treibel 2010:20)

İlk dönemlerinde böyle cazibeli olan işçi piyasası son yıllarda çok daha farklı duruma geldi. Daha öncede belirttiğimiz gibi işgücü göçü 1990'lı yıllardan itibaren artık imkansız hale gelmişti. Hükümetlerin çıkarmış oldukları yasalar sayesinde Avusturya'ya göçüp orada iş arama imkanı artık yerini imkansız olan bir duruma bırakmıştı. Avusturya'daki bu durum aslında diğer AB ülkelerinde de farklı değil, gidip çalışmak isteyenlerin, buldukları ülkeden vize başvurusu ve çalışacakları işyerinin belgesiyle birlikte müracat etmeleri gerekmektedir. İşgücü arayan şirket, bu talebini bir Avusturya vatandaşı ile karşılayamıyorsa ancak o zaman yabancı bir işgücüne müsaade edilmektedir. İşin teorik kısmındaki zorluklar pratikte de imkansız hale geldiğini gözler önüne sermektedir.

Göçün ilk yıllarında göçmen işçiler genellikle ağır çalışma koşullarının hüküm sürdüğü vasıfsız işlerde istihdam ediliyordu. Çalışma şartlarının çok ağır olmasıyla birlikte istihdam imkanı oldukça fazlaydı. Yılların ilerlemesi ile beraber dünyada boy gösteren ekonomik krizlerde şartların değişmesine yol açmıştır. Son yıllardaki rakamlara dikkatlice baktığımızda Avusturya'daki işgücü piyasasında göçmenlerin durumu yerlilere göre çok daha farklı haldedir. Bu farklılık kendisini göçmenlerin aleyhinde ifade etmektedir. Türk göçmenlerin Avusturya işgücü piyasasındaki katılımı %54 gibi bir orana sahiptir. Bu rakam sadece her iki kişiden biri çalışıyor anlamını taşımaktadır. Avusturya'nın genel ortalamasına baktığımızda çalışma oranı %74 leri gösterirken ,Türklerdeki orandan çok daha yukarılarda olduğu görülmektedir. (Toksöz 2006:5)

Göçmenler arasında en düşük oranı Türk göçmenler gösterirken, eski Yugoslavyalı göçmenler %64 oranı ile Türklerden daha fazla katılım göstermektedirler. Bu durumun açıklamasını son yıllarda dünyadaki ekonomik krizlere de bağlayabiliriz, çünkü kriz durumunda her yerde olduğu gibi Avusturya'da da işten ilk çıkarılanlar ve etkilenenler göçmen işçiler olmaktadır. Biraz daha detaya girecek olursak, göçmen işçi gruplarındaki ayrımın eğitim seviyesinden ve kalifiyesizlikten kaynaklandığını görebiliriz.

Avrupa'nın diğer ülkelerine bakacak olursak, mesela Almanya'da 1960-1970 yıllarında göçmenlerin işgücüne katılma oranı %60'ların üzerindeydi, 1980'lerde ise %50'lere, 2000'li yıllarda ise daha da aşağıya %45'lere düşerek, diğer ülkelerdeki trendlere ayak uydurmuştur. (Toksöz 2006:64)

Türk göçmenlerin bir diğer farklılığı ise bu gruptaki kadınların diğer guruplara göre işgücü piyasasına çok daha az oranda dahil olmalarıdır. Avusturya ortalaması ile Yugoslavyalı göçmen kadınların, ki bu grup en büyük gruptur, işgücü piyasasına dahil olmaları arasında fark yoktur. Türk kadınlarda bu durum çok farklılık göstermektedir, sadece %39'u işgücü piyasasına dahil olmuştur. Gençlerde bu fark biraz daha azalmaktadır, genel ortalama %56 iken, Türklerdeki oran %50'dir. Anlaşılacağı gibi arkadan gelen nesillerde işgücü piyasasına katılım artmaktadır. (Statistik Austria 2010: 57) Avrupa Birliği ülkelerinden Belçika'da yerli kadınların işgücüne katılım oranı %57, göçmen kadınların ise %41'lere kadar gerilemektedir. En belirgin farklılığı ise Hollanda'da görebiliriz, yerli kadınların katılım oranı %67,2 ve göçmen kadınlarda bu oran %49'a kadar gerilemektedir. (Toksöz 2006:64)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012*

Özellikle açıklanması gereken bir diğer konu ise Türkiye'den gelen göçmenlerin işsizlik oranının ülkedeki diğer guruplardan, yani Avusturyalı ve Yugoslavyalılarından, daha fazla olmasıdır. Avusturya'daki işsizlik oranı 2009 yılı ortalaması 7,2% iken, Türkiye'den gelen göçmenlerde bu oran aynı yıl %14'ü bulmuştur. (Statistik Austria 2010:56) Bu oran Avusturyalıların iki katına tekabül etmektedir. Böylece işgücü piyasasındaki durumun tamamen göçmenlerin aleyhine işlediğine tanık olmaktadır.

3.1.5. Avusturya'daki Türk Göçmenlerin Eğitim Durumları

Birinci kuşak göçmenlerde Almanca bilgisi son derece yetersizdi ve bu durum halen muhafaza edilmektedir. Ülkeye geldiklerinde göçmenlerden sadece çalışmaları ve ekonomiye katkıda bulunmaları bekleniyordu. Dilbilgisi talep edilmemesiyle beraber kendilerinin de bu konuda yeterince çaba göstermediklerini Almanca üzerindeki hakimiyet seviyesinden anlayabiliriz. Durumun böyle olmasına sebep olan diğer etkenler olarak eğitim seviyesinin düşük olması ve uzun çalışma saatleri gösterilebilir. Avusturya'da 2009 yılında yapılan bir araştırmaya göre Türk nüfusun %53'ü Almanca'yı anadili gibi, %29'u da anadiline yakın seviye de, %24'ü ise iyi seviyede konuşabildiklerini ifade etmişlerdir. Diğer göçmenlere oranla Türk göçmenler, Almanca dil bilgisi en zayıf olan guruptur. Burada dikkat edilmesi gereken bir konu ise kadınların bu araştırmada son derece olumsuz sonuçlar ile dikkat çekmeleridir. Bu araştırmaya göre sadece %5'i Almanca'yı anadili gibi hakimlerler, buna karşılık ise her iki kadından biri (%51), çok kötü veya hiç Almanca bilmemektedir. Avusturya'daki bu oran Avrupa'da Türkiye'den göç almış olan ülkeler arasında en kötü olanıdır. (Potganski 2010:11)

Eğitim durumuna gelecek olursak Türk göçmenler bu alanda da olumsuzluklar ile göze çarpmaktadırlar. Türk göçmenler arasında zorunlu eğitimin üzerine çıkmayanların oranı %68,3 iken, buna karşılık yüksek okul mezunlarının oranı sadece %3,6 ile son derece düşük olmuştur. Eğitim seviyesindeki bu durum aynı şekilde Almanya'da da göze çarpmaktadır. (Potganski 2010:22)

3.1.6. Gelir Seviyesi ve Yoksulluk

Avusturya nüfusunun yaklaşık %12'si 2008 yılında yoksulluk sınırındaydı, göçmenlerde ise bu oran aynı araştırmada çıkan sonuçlara göre %26 idi. Türk göçmenlere dikkatlice baktığımızda yoksulluk sınırında olanların % 45 oranı ile çok daha fazla ve ürpertici bir durumda olduklarını görmekteyiz. Aynı şekilde gelir seviyesi için de bu durum geçerlidir. Avusturya'da kişi başına düşen yıllık milli gelir ortalaması 21.156 €'dur. Bu orana sadece Avusturyalıları alırsak seviye biraz yükselmektedir. Türk göçmenleri özel olarak değerlendirirsek Türklerin yıllık gelirlerinin sadece 17.341 € olduğunu görebiliriz. Bu rakamlara göre Türk göçmenler Avusturyalılarından yılda yaklaşık 4000€ daha az para kazanmaktadırlar. (Potganski 2010:22)

3.2. Misafir İşçi – Göçmen - Göçmen Asıllı Avusturyalı

Almanca konuşan ülkelerde, Almanya, Avusturya ve İsviçre, çalışmaya gelen işçilere "misafir işçi", yani *Gastarbeiter*, deniliyordu. Bu tabir dönemin ve sonraki hükümetlerin beklentisini oldukça güzel ifade etmektedir. Anlaşma imzalandığında çağırılan işgücü belli bir dönem çalışıp tekrar ülkelerine dönecek diye tasarlanmıştı ama gelişmeler tasarlanan yönde ilerlemedi. Misafir işçi tabiri de o dönemlerde ortaya çıkmış ve hükümetin beklentilerinin güzel bir ispatı olmuştur. Gelecek olanlar kalıcı olup yerleşmeden tekrar ülkelerine döneceklerdi. Göçün ilk yıllarındaki hukuki düzenlemelerle de rotasyon prensibini desteklemek için çalışma müsaadelerinde sadece bir yıl ile sınırlı tutmuşlardı. Bu düzenlemelerle amaçlanan diğer bir sonuç ise, işgücünün işsizliğe düşmeden ülkeyi terk ederek sosyal devlete yük olmamasını sağlamaktı. Bu hesap yapılırken işverenler ve işyerleri düşünülmemişti. Bir sene çalıştırıp, işi öğrettikten sonra hiç bir işveren çalışanını işten çıkarmak istemiyordu, bu da oldukça anlaşılır bir durumdu. Dönemin

siyasetçilerinin aklına gelmeyen diğer bir konu ise gelenlerin makine değil “insan“ olduğuydu. Bu insanların, ülkenin yerlileri gibi insani ihtiyaçlarının olabileceğiydi. Bu ihtiyacın başında ailelerini yanlarına almak, bekarlar için de aile sahibi olmak gibi arzular yatmaktaydı.

Göçmenler para kazanıp tekrar ülkelerine dönebilmelerinin kendi istedikleri zamanda gerçekleşemeyeceğini ailelerini yanlarına almalarına rağmen ancak yıllar sonra net bir şekilde anlamaya başladılar. Artık amaçladıkları miktar kadar parayı biriktirmek için çok daha uzun zamana ihtiyaçları vardı. Avusturya’daki gelir seviyesinin yüksek oluşu bu ülkeye göçmeleri için bir sebepti ve bundan dolayı kolayca para biriktireceklerini düşünmüşlerdi. Gelir seviyesi yüksek olan ülkede giderlerinde yüksek olacağını düşünmemişlerdi. Durum böyle olunca, kendileri zamanında bu durumu fark etmemiş olsalar bile, misafir işçilikten göçmenliğe doğru bir geçiş süresine girdiklerinin henüz farkında değillerdi.

Artan göçmen nüfusunu önleyebilmek için 1990’lı yıllardan itibaren yerli makamlar kanunları göçmenlerin aleyhine doğru düzenlenmeye başladılar. Mevcut göçmeler için bu tarihlere kadar yerleşmeleri veya uyum sağlamaları için bir düzenleme yokken, bu yıllardan sonra çeşitli önlemler alınmaya başlandı. Amaç göçmenlerin uyum sağlaması ve topluma dahil olmalarıydı. Göçmenlerin artık ülkelerine dönmeyeceklerini yeni yeni fark etmeye başlamışlardı ve onlara misafir işçi gözü ile bakılmamaya başlanmıştı. Uyum sağlamaları için çeşitli kanuni düzenlemelere gidildi ama bunu yaparken uyum sadece göçmenlerden beklendi, yerleşik toplumunda bu uyum sürecinde bir katkısı olması gerektiğini ne siyasetçiler ne de akademisyenler akıllarına getiremediler.

Bu yıllarda aşırı sağ partiler artan göçmen sayısını bir tehdit olarak seçim dönemlerinde sloganları ile seçmene sunup oy oranlarını yükseltmeye ve yabancı düşmanlığını körükleyip bir kısır döngü oluşturmaya başladılar. Bu düşmanlığın kendini günümüzde de artan bir şekilde göstermesinin nedenini o zamanlarda yapılan yanlışlar ve eksiklikler olarak belirtebiliriz. Kanunlarda düzenlemelere gidilmiş olsa bile, bu düzenlemeler hiç bir zaman göçmenlerin lehinde olmamış, her düzenleme yeni bir bürokratik engel, yeni bir eziyet anlamına gelmiştir.

Artık misafir işçiler göçmen olmuşlardı. 1990’lı yıllarda meydana gelen bu gelişmeler 2000’li yıllarda aynı şekilde devam ediyordu. Dışardan gelecekler için kanunlar sayesinde kapılar iyice kapanmıştı. İçerdekiler içinde iktidara gelen hükümetler yeni kanunlar ve düzenlemeler çıkartıp uygulamaya başlıyorlardı. Bu yıllarda mevcut göçmenlere ise iyice yerleşip topluma uyum sağlamaları adına yeni düzenlemeler uygulamaya konuluyordu. Bu uygulamalardan en önemlilerinden birisi olarak göçmenlerin özellikle dil sorunu üzerinde durulup ve bu sorunu ortadan kaldırmak adına mecburi Almanca kurslarına katılım ve başarı şartı getirildi. Buradaki amaç oturma vizesi almak isteyenlerden dilbilgilerini geliştirmektir. Yıllar önce bu ülkeye göçen ve ülkenin ekonomik olarak kalkınmasında önemli katkıda bulunan göçmenlerde her hangi bir dilbilgisi aranmazken, son yıllarda bu tutumdan vazgeçilmiştir. Ülkeye yeni gelenlerin ve bu ülkede kalmak isteyenlerin artık Almanca öğrenmesi gerekiyordu.

Misafir olarak gelmiş olan işçiler göçmenlik evresini de geçtikten sonra artık “göçmen asıllı“ Avusturya vatandaşı olmaya başlamışlardı. Ne kadar da ülkenin vatandaşı olmuş olsalar bile yine de iş bulmak ve kariyer yapmak isteyenler için halen camdan geçilemeyen bir tavan bulunmaktadır.

Geçen bunca yıldan sonra Avrupada’ki Türk göçmenler de buldukları ülkelerde yeni kimliklerini oluşturdular. Bir tarafta sürekli hasretini çektikleri Türkiye, diğer tarafta ise göçmüş oldukları veya doğmuş oldukları ülke. Göçmenler bağlılıklarını yıllar içerisinde her iki ülkede göstermeyi öğrendiler. İki ülkede olan bağları yüzünden zamanla iki ülkeninde kimliklerini taşımayı öğrendiklerini yapılan araştırmalardan yola çıkarak ifade edebiliriz. Avrupa’nın diğer

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012*

ülkelerinden örnekler verecek olursak, Almanya'daki Türklerin %60'ı Fransa'dakilerin ise %70'i birden fazla kimliğe sahip olduklarını dile getiriyorlar. (Abadan-Unat 2006:330) Hangi ülkeye daha bağımlı oldukları konusunda ise Avusturya'daki Türklerin %70'i kendilerini Avusturya'dan çok Türkiye'ye daha bağımlı hissettiklerini ifade etmektedirler. (Potganski 2010:3)

Sonuç

Türkiye ile Avusturya arasında işgücü tedarik anlaşması imzalandığında, bu anlaşmanın sonuçlarının nereye varacağını dönemin yöneticileri düşünmemişlerdi. Avusturya tarafının ana düşüncesi belli bir süre için gerekli olan işgücünü Türkiye'den tedarik ederim ve ihtiyacım bittiği zaman tekrar ülkesine gönderirim, gönderdiklerimin yerine ihtiyaç duyduğumda tekrar yenisini getiririm, yönündeydi. Yapılan bütün hesaplar ve atılan adımlar kısa bir dönem için sonuç buldu. Temenni edilenin haricinde, düşünülen ve üzerinde planlar yapılanın bir insan olduğu ve bu insanın ihtiyaçlarının da olabileceğini hesaba katmamışlardı.

Aradan geçen aşağı yukarı 50 yıldan sonra ülkeye gelen işgücünün artık bu ülkede kalıcı olduğunu yetkililer ancak anlayabildiler ve ona göre de önlemler almaya başladılar. Geçen bu süre zarfında artık Avusturya vatandaşı olmuş göçmen asıllılar diye yeni bir toplum meydana gelmişti. Onca yıla rağmen, göç edip bu ülkelerin ekonomilerinin kalkınmasında büyük pay sahibi olmuş olan bu insanların, bu ülkenin vatandaşlığını almış olsalar da topluma dahil olamadıklarını yapılan tanımlamalarla anlayabiliriz. Önceleri misafir işçiydiler, sonra göçmen oldular ve şimdi de göçmen asıllı Avusturya vatandaşları.

Yukarıda anlattığımız teorilere göre göç olgusunu açıklamaya çalıştık. Sadece bir teori ile bu olguyu açıklamaya çalışmak pek doğru olamayacağından bir kaç teoriyi değerlendirmeye aldık.

Wallerstein'in Dünya sistem teorisini Türkiye'den Avusturya'ya olan işgücü göçüne uygularsak şu sonuçlara varabiliriz. Bu teoriye göre şu anki sistemin temeli 16. ve 17. yüzyıllarda atılmıştır. Avrupa'da modernleşme ile beraber küçük zanaat ve tezgahların yerini atölyelere bırakması, sonrasında sanayi devrimiyle beraber bugünkü kapitalist sistemin temelleri atılmıştır. Avrupa'da sanayi devrimi gerçekleşirken Osmanlı daha yeni yeni geri kaldığını fark etmeye başlamıştı ki, aradan 200 yıl gibi zaman geçmiş oldu. Sonrasında bu durum Osmanlılar tarafından fark edildi ve 19. yüzyılda reformlara başlandı. Reformlara başlandı ama aradan 200 yıl gibi bir zaman geçmiş olmasına rağmen halen Avrupa ile aynı sanayileşme ve gelir seviyesine ulaşamadı. Osmanlı İmparatorluğunun son iki yüzyıldaki Avrupa'ya olan bağımlılığının temeli o dönemlerde atılmıştı. Bu bağımlılık Türkiye Cumhuriyeti ile ortadan kalkmadı, aksine devam etti. Teoriye göre Avrupa merkez ve Osmanlı'nın ve onun devamı olan Türkiye Cumhuriyeti bu merkezin çevresi. Teoriyi mikro seviyeye indirip Avusturya'ya uygularsak şaşırtıcı sonuçlar elde edebiliriz. Avusturyalılar, yani yerliler "merkez", yabancı göçmenlerinde "çevre" olduğunu görebiliriz. Ülkeler seviyesinde oluşmuş olan bağımlılık, merkez-yarı çevre ve çevre ilişkisi aynı şekilde toplum bazında da göç alan ülkede devam etmektedir. Durumun böyle olmasını ise işgücü piyasasındaki rakamlardan anlayabiliyoruz. Avusturyalıların işsizlikten en son etkilenen işgücü gurubu olduğunu göz önüne getirirsek, aynı zamanda da diğer verileri analiz edip toplum içerisinde bir merkez-yarı çevre ve çevre ilişkisinin var olduğunu görebiliriz.

Türkiye'nin işgücü göçünün başladığı tarihlerdeki maaş seviyesi o dönemde Avrupa'daki ülkelerin seviyesinin altında olmasından dolayı bu durum göçe bir sebep daha oluşturmuştur. Türkiye'deki gelir seviyesinin artması ile göçe olan motivasyon azalmaktadır. 2000'li yıllardan sonra Türkiye'den olan işgücü göçünün azalması sadece Avrupa'daki kanuni düzenlemelerin

zorlaşmış olmasından kaynaklanmamaktadır. Türkiye'deki asgari ücretin ve gelirlerin yükselip Avrupa'daki seviye ile farkın git gide azalması insanlardaki göç arzusunu azaltmakta ve gurbet hayatına katlanma motivasyonunun azalmasına sebep olmaktadır. Belirtilmesi gereken diğer bir sonuç ise Türkiye'de artan sanayileşme ve gelir seviyesinin ülkedeki insanların kendine olan güveninin artmasına sebep olmasıdır. Daha önceleri imrenilerek baktıkları "almanlılar" şimdi onların gözünde sadece "gurbetçiler" durumuna düşmüştür.

Mikro ekonomik sebeplerin de zamanla azaldığını ve bu durumda işgücü göçüne etki ettiğini yaptığımız analizden anlayabiliriz. Avrupa'da ve bütün dünyada başlayan ekonomik durgunluk ve buna bağlı olarak artan işsizlik oranları da tabii ki mikro ekonomik etkenlerin başında gelmektedir. Artan işsizlikle beraber çalışma şart ve şekillerinde ortaya çıkan kötüleşmede bireylerin kararlarını verirken göç aleyhinde etkilemiştir.

Push ve pull faktörleri işgücü göçünü analiz etmekte kullanılacak teorilerden veya tezlerden diğeridir. İtici (push) faktörleri Türkiye'den olan işgücü göçünde ilk yıllarda özellikle iktisadi sebepleri sayabiliriz. Çekme (pull) faktörlerinden ise yine iktisadi faktörün etkisi çoktur. Göç ettikleri ülkede kalma sebeplerini de pull'ün sosyal faktörü ile açıklayabiliriz.

Türkiye'den sanayileşmiş ülkelere olan işgücü göçünü sadece tek bir teori ile açıklamak mümkün olmadığını yapılan bu çalışmadan görebiliyoruz. Bir teoriye sıkışıp kalınırsa göçteki diğer etkenleri, faktörleri gözardı etmiş oluruz ve bununla Türkiye'nin ve Avrupa'nın son 50 yılını meşgul etmiş olan göçü yeterince ne anlamış nede açıklamış olabiliriz.

KAYNAKÇA

- ABADAN-UNAT, Nermin, **Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.
- ALPER, Ahmet Murat, **İşçi dövizlerini Belirleyen Makro Ekonomik Etkenler**, Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara 2005.
- BIFFL, Gudrun, **Der Strukturwandel der Ausländerbeschäftigung in Österreich**, Ausländische Arbeitskräfte in Österreich, Hannes Wimmer (Derl.), Campus Verlag, Frankfurt/Main 1986.
- BAUER, Werner T., **Zuwanderung nach Österreich**, ÖGPP, Viyana 2008.
- BAUBOCK, Rainer, Demographie und Soziale Struktur der jugoslawischen und türkischen Wohnbevölkerung in Österreich, **Ausländische Arbeitskräfte in Österreich**; Hannes Wimmer (Derl.), Campus Verlag, Frankfurt/Main 1986.
- BAKIŞ, Ata M., **Türkische Aussenpolitik seit dem zweiten Weltkrieg**, Peter Lang Verlag, Pforzheim 1996.
- GÄCHTER, August, **Migrationspolitik in Österreich**, Arbeitspapiere Migration und Soziale Mobilität Nr.12, 10.10.2008.
- GÜMÜSOĞLU, Turgut, Batur, Murat, Kalaycı Hakan ve Baraz, Zeynep: **Türkische Migranten in Österreich**, Peter Lang Verlag, Frankfurt/Main 2009.
- GÜRSES, Hakan, Kogoj, Cornelia, Mattl ve Sylvia., **Gastarbajteri**, Mendelbaum Verlag, Wien 2004.
- HAHN, Petrus, **Soziologie der Migration**, Lucius & Lucius Verlag, Stuttgart 2010.
- ORTAYLI, İlber, **Son İmparatorluk Osmanlı**, Timaş Yayınları, İstanbul 2006.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012*

-
- POTGANSKI, Monika, **Türkische Migrant/-innen in Österreich. Zahlen. Fakten. Einstellungen**, Österreichischer Integrationsfonds, Wien 2010.
- STATISTIK Austria, **Migration & Integration**, Kommission für Migrations- und Integrationsforschung der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2010.
- TREIBEL, Annette, **Migration in modernen Gesellschaften**, Juventa Verlag, Wien 2011.
- THÖNDL, Michael, **Schlüsselwerke der Politikwissenschaft**, Steffen Kailitz (Derl.), Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2007.
- TOKSÖZ, Gülay, **Uluslararası Emekgöçü**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.
- WIMMER, Hannes, **Zur Ausländerbeschäftigung in Österreich**, Campus Verlag, Frankfurt/Main 1986.